

PREDNOSTI I NEDOSTATCI KORIŠTENJA SUVREMENIH MEDIJA: ULOGA OBITELJI I ODGOJNO-OBRAZOVNIH USTANOVA

Morana Koludrović

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu
morana@ffst.hr

UDK: 316.774: 37.064.1/.2
Pregledni rad
Rad zaprimljen: 12. srpnja 2024.

SAŽETAK

U radu se analiziraju značajke suvremenih medija, njihov utjecaj na društvo te posebno na djecu i mlade. Naglasak je stavljen na prednosti i nedostatke suvremenih medija te ulogu obitelji i odgojno-obrazovnih ustanova u medijskom opismenjavanju djece i mladih. Problematici suvremenih medija pristupilo se iz uvriježene perspektive da mediji sami po sebi nisu ni dobri ni loši, ali mogu biti i dobri i loši, ovisno o tome kako se koriste i koliko dugo. Da bi se prevenirali negativni utjecaji medija, potrebno je cjeloživotno učenje i usavršavanje roditelja i odgojno-obrazovnih djelatnika o toj važnoj multidisciplinarnoj temi kako bi oni učinkovito mogli osposobljavati mlade generacije za odgovorno i kvalitetno korištenje suvremenih medija.

Ključne riječi: suvremeni mediji, prednosti i nedostatci medija, odgojno-obrazovne ustanove, roditelji

UVOD

Mediji općenito, a posebno suvremeni mediji, svakodnevno ulaze u sve domene života djece i mladih, od slobodnog vremena do učenja i rada. Mediji su njihova rasonoda i jedna od glavnih preokupacija. Značajke i vrste suvremenih medija, njihova uloga u svakodnevnom životu, utjecaj medija na sustav vrijednosti, javno mišljenje i životne navike, utjecaj medija na djecu i mlade, dostupnost medija, medijska pismenost i kompetentnost te brojni drugi medijski sadržaji nezaobilazna su tema u svakodnevnom, znanstvenom i odgojno-obrazovnom kontekstu, ali i u brojnim drugim kontekstima, kao što su marketinški, tržišni,

društveni i drugi. Gotovo sva istraživanja upućuju na nepobitan utjecaj korištenja medija na profesionalni rad i svakodnevnicu, koji ovisno o medijskoj pismenosti i kompetentnosti te načinu korištenja (suvremenih) medija može biti pozitivan i negativan. U tom smislu proučavanje medija, a posebno suvremenih digitalnih medija i njihova utjecaja na određeni sektor, struku ili područje osobnog života, izaziva veliki interes znanstvene zajednice i javnosti.

Mediji kao koncept nisu novost ni u znanstvenom diskursu ni u svakodnevnom životu. Od samih početaka razvoja civilizacije ljudi su prenosili informacije i sadržaje, izražavali se likovno, scenski, književno i glazbeno, odnosno koristili su različite medije. Mediji su imali ulogu zabavljanja, druženja, informiranja i educiranja, a razvojem suvremenih medija jačale i druge njihove uloge, kao što su utjecaj na javno mnijenje i mijenjanje životnih navika članova društva.

S pedagogijskog aspekta upravo mediji u obiteljskom, svakodnevnom i odgojno-obrazovnom kontekstu privlače posebnu pažnju i vrijedni su istraživanja zato što se u svim istraživanjima pokazuje da je njihov utjecaj golem te se zbog toga u znanstvenom diskursu i odgojno-obrazovnom kontekstu traže načini educiranja odgojno-obrazovnih djelatnika, roditelja te posebno djece i mladih o medijima s obzirom na vrste, utjecaj, način korištenja, dobrobiti medija, ali i njihove negativnosti.

1. VRSTE MEDIJA I NJIHOVE ULOGE U SUVREMENOM DRUŠTVU

Pojam „medij”, koji danas koristimo za različito izražavanje pojedinca ili grupe prema većem broju korisnika, pojavio se prije stotinjak godina, da bi se pedesetih godina prošlog stoljeća taj termin sve češće počeo koristiti u smislu u kojem nam je danas poznat.¹ Prema *Leksikonu radija i televizije*² medij je sredstvo za prijenos poruka, vijesti, obavijesti i drugih sadržaja širokom krugu ljudi. *Rječnik stranih riječi*³ predlaže više

¹ Usp. Asa Briggs - Peter Burke, *A Social History of Media: From Gutenberg to the Internet*, Polity Press, Cambridge, 2009.

² Usp. *Leksikon radija i televizije*, HRT, Ljevak, Zagreb, 2016., 318., u: https://api.hrt.hr/media/static/doc/hrt_leksikon.pdf (16.09.2024.).

³ Usp. *Rječnik stranih riječi*, u: <https://onlinerjecnik.com/rjecnik/strane-rijeci> (16.09.2024.).

značenja pojma medij, koji u konačnici rezultiraju definiranjem medija kao posrednika. *Školski rječnik hrvatskoga jezika*⁴ medij opisuje kao sredstvo i način prenošenja podataka i sporazumijevanja među ljudima. *Zakon o medijima*⁵ definirao je medije kao sve oblike dnevnog ili periodičnog objavljivanja urednički oblikovanih programskih sadržaja prijenosom zapisa, glasa, zvuka ili slike ističući da medijima, u smislu zakonske regulative, ne pripadaju knjige, udžbenici ili drugi oblici objavljivanja informacija koji su namijenjeni isključivo obrazovnom, znanstvenom i kulturnom procesu te drugim vrstama poslovne, vjerske, političke i druge komunikacije.

Analizom brojne znanstvene i stručne literature moguće je naići na veliki broj različitih kategorizacija medija koje se, razvojem suvremene tehnologije, ubrzano proširuju i nadograđuju. Primjerice, pojmovi kao što su „masovni mediji” i „društvene mreže” nisu postojali do prije nekoliko desetljeća, a do danas je pronađeno više stotina definicija kojima se pokušava definirati što su društvene mreže, odnosno društveni mediji.⁶ Također, razvojem medija pojavila su se nova zanimanja, koja su do unatrag dvadeset ili trideset godina bila nezamisliva i nepoznata (primjerice *influencer, youtuber, gamer, web developer* i brojna druga).

U najširem smislu medije je moguće klasificirati u tradicionalne i suvremene. Pri tome su tradicionalni mediji svi oni koji su postojali prije razvoja najsuvremenije digitalne tehnologije (scenski, glazbeni, tiskani, radio, televizija i drugi), dok su suvremeni oni koji se plasiraju putem digitalne tehnologije (blogovi, vlogovi, mrežni portali, društvene mreže kao što su Instagram i Facebook, *streaming* platforme kao što su YouTube i Netflix, *online* igrice i brojni drugi). Za takve suvremene digitalne medije u literaturi se koristi i termin multimedija.⁷

⁴ Usp. *Školski rječnik hrvatskoga jezika*, u: <https://rjecnik.hr/search.php?q=medij> (16.09.2024.).

⁵ Usp. *Zakon o medijima*, NN 59/04, 84/11, 81/13, 114/22, u: <https://www.zakon.hr/z/38/Zakon-o-medijima> (16.09.2024.).

⁶ Usp. Varinder Taprial - Priya Kanwar, *Understanding Social Media*, BookBoon, 2012., u: https://www.akdistancelearning.net/resources_files/understanding-social-media.pdf (16.09.2024.).

⁷ Usp. Miriam Degner - Stephanie Moder - Doris Lewlater, *Digital Media in Institutional Informal Learning Places: A Systematic Literature Review*, *Com-*

Suvremeni su mediji velikim dijelom preuzeli i funkcije i značajke tradicionalnih medija na način da su knjige, časopisi i tisak dostupni na digitalnim medijima, jednako kao i film, radio, televizija i svi drugi medijski sadržaji radi kojih su ljudi prije morali otići iz svoga doma, odnosno ići u kino, kazalište ili primjerice u knjižnicu. Štoviše razvojem digitalnih medija, odnosno razvojem multimedije, oni se prožimaju, dobivaju nove dimenzije, uključujući i interaktivnost koju tradicionalni mediji nisu imali. Takva dostupnost medija svakako je utjecala na promjene životnih stilova, načine komunikacije i druženja te je bitno utjecala i na obiteljsku dinamiku, kao i na obrasce ponašanja i življenja svih članova društva.

Neovisno o vrsti medija tradicionalno je prihvaćeno da mediji imaju barem četiri važne uloge, a to su: (1) zabaviti, (2) informirati i educirati, (3) služiti kao javno mjesto za rasprave o važnim temama te (4) služiti kao nadzor vladama, tržištu i drugim ustanovama.⁸ Suvremeni mediji tom konceptu pridodaju još jednu značajku, a to je komunikacija putem različitih aplikacija, mobilnih telefona, videopoziva i drugih medija koji nisu postojali prije razvoja suvremene digitalne tehnologije.

Kada je riječ o ulozi da zabave, mediji su uvijek imali važnu ulogu u tome. Epovi, priče, basne, bajke, slikovnice, kazališne predstave, glazbene priredbe, romani, radijski, a potom i televizijski sadržaji, kao i danas različiti mediji putem društvenih mreža i digitalne igre imaju ulogu zabaviti ljude, uvesti ih u svijet imaginacije i slično. Green i suradnici⁹ ističu kako mediji kao zabava uključuju kognitivni, emocionalni i imaginacijski angažman pojedinca. Sherry¹⁰ je pak, analizirajući utjecaj medija na pojedinca, istaknuo da pojedinac uživa u medijima onda kada je

puters and Education Open, 3 (2022.), 100068, u: <https://doi.org/10.1016/j.caeo.2021.100068> (16.09.2024.).

⁸ Usp. *Understanding Media and Culture. An Introduction to Mass Communication*, University of Minnesota, 2016., u: <https://open.lib.umn.edu/mediaandculture/chapter/1-3-the-evolution-of-media/> (14.09.2024.).

⁹ Usp. Melanie C. Green - Timothy C. Brock - Geoff F. Kaufman, *Understanding Media Enjoyment: The Role of Transportation Into Narrative Worlds*, *Communication Theory*, 14 (2004.) 4, 311-327, u: <https://doi.org/10.1111/j.1468-2885.2004.tb00317.x> (16.09.2024.).

¹⁰ Usp. John L. Sherry, *Flow and Media Enjoyment*, *Communication Theory*, 14 (2004.) 4, 328-347, u: <https://doi.org/10.1111/j.1468-2885.2004.tb00318.x> (16.09.2024.).

sadržaj medijske poruke u ravnoteži sa sposobnostima pojedinca da razumije medijsku poruku. Drugim riječima, to znači da pojedinci, ovisno o kognitivnim sposobnostima, iskustvu i interesima, različito doživljavaju medijske poruke. Stoga je medijska pismenost i medijska kompetentnost roditelja i odgojno-obrazovnih djelatnika posebno važna u odgoju i obrazovanju djece i mladih kako ne bi bili izloženi negativnim utjecajima medija.

Klimmt i Vorderer¹¹ navode kako su značajke medijske zabave istovjetne definicijama zabave koja nije posredovana medijima, i to na način da zabavni mediji trebaju omogućiti psihološko opuštanje, ponuditi različitost i raznolikost, biti stimulirajući u smislu dinamičnosti, zanimljivosti, uzbudljivosti. Njihova su bitna obilježja i ta da su zabavni, veseli, opuštajući i smiješni, da stvaraju osjećaj ugone, ljepote, zadovoljstva te uveseljavaju. Takav pristup zabavnim medijima posebno je važan u kontekstu medijskih sadržaja namijenjenih djeci i mladima. Svi mediji koje djeca i mladi koriste nemaju nužno sve te značajke zabave, već ponekad donose sadržaje neprimjerene djeci i dječjim kognitivnim i emocionalnim kapacitetima, odnosno one koji izazivaju strah, nepoželjna i rizična ponašanja, neizvjesnost i slično.

Kada je riječ o ulozi medija u informiranju i educiranju, zanimljivo je kako starija literatura povezuje informiranje i educiranje kao zajednički element medija. S druge strane, svjedoci smo kako suvremeni mediji nerijetko razdjeljuju zajedničku ulogu medija kao informativnog i edukativnog posrednika. Naime, današnje informacije koje se plasiraju putem mrežnih portala često nisu ni točne ni provjerene niti su urednički i autorski obrađene. Svima su nam poznate dezinformacije i lažne vijesti (*fake news*), mamilice (*clickbait*), donošenje medijskih sadržaja korištenjem aplikacija za umjetnu inteligenciju koji ne prolaze uredničku recenziju i imaju nepoznatog autora te drugi načini donošenja medijskih sadržaja koji, iako formom izgledaju kao informacija, zapravo ne moraju biti točni ni provjereni, a time nisu ni informativni, već lažni.

¹¹ Usp. Christoph Klimmt - Peter Vorderer, Media Entertainment, u: Charles R. Berger - Michael E. Roloff .- David R. Roskos-Ewoldsen (ur.), *The Handbook of Communication Science*, Sage, Thousand Oaks, 2010., 345-361.

Drugi autori¹² ističu kako su *fake news* vijesti niske kvalitete s namjerno lažnim informacijama. Zhou i Zafarani¹³ navode kako porast lažnih vijesti doprinosi eroziji demokracije, pravde i javnog povjerenja. Slično se odnosi i na mamilice, gdje se korištenjem senzacionalističkog naslova pogrešno predstavlja medijski sadržaj,¹⁴ čime se medijske korisnike zapravo obmanjuje.

Korištenjem takvih manipulativnih i/ili lažnih načina informiranja gubi se povjerenje u medije i istinu općenito. S obzirom na to da se radi još uvijek o novim načinima plasiranja informacija, naredna istraživanja vrlo će vjerojatno pokazati dugoročnu štetnost takvoga medijskog dezinformiranja i/ili obmanjivanja. Ujedno se gubi jedna od temeljnih funkcija medija, koji su oduvijek imali i važnu ulogu u informiranju ljudi o proizvodima, uslugama, događajima i aktivnostima. Navedena problematika bitno utječe i na još jednu važnu značajku medija, a koja se odnosi na ulogu medija kao glasa naroda, odnosno ulogu medija kao korektiva javnim i državnim službama, različitim udrugama, vladama, aktivnostima i slično.¹⁵ Sloboda govora putem različitih foruma na digitalnim medijima dostupnija je nego ikada prije te pojedinci imaju priliku iznositi svoja mišljenja više negoli ikada prije. Ipak treba ulagati znatne napore u osiguranje kvalitete, istinitosti i provjerenosti medijskih sadržaja s jedne strane te u edukaciju ljudi o kvaliteti medijskih sadržaja, odgovornosti i poštovanju prema drugima na društvenim mrežama s druge strane.

¹² Usp. Kai Shu, Amy Silva - Suhang Wang, Jiliang Tang - Huan Liu, Fake News Detection on Social Media: A Data Mining Perspective, *ACM SIGKDD Explorations Newsletters*, 19 (2017.) 1, 22-36.

¹³ Usp. Xinyi Zhou - Reza Zafarani, A Survey of Fake News: Fundamental Theories, Detection Methods, and Opportunities, *ACM Computing Surveys (CSUR)*, 53 (2020.) 5, 1-40.

¹⁴ Usp. *Klikbejt*, <https://medijskapismenost.raskrinkavanje.ba/oblici-manipulacija-i-kome-se-obra-titi-ako-ih-uocite/koji-sve-oblici-medijskih-manipulacija-postoje/klikbejt/> (14.09.2024.). Također usp. Nurrida Aini Zuhroh - Nur Aini Rakhmawati, Clickbait Detection: A Literature Review of the Methods Used, *JITSI: Jurnal Ilmiah Teknologi Sistem Informasi*, 6 (2020.) 1, 1-10.

¹⁵ Usp. *Understanding Media and Culture. An Introduction to Mass Communication*, University of Minnesota, 2016., <https://open.lib.umn.edu/mediaandculture/chapter/1-3-the-evolution-of-media/> (14.09.2024.).

Kada je riječ o edukativnoj ulozi, suvremeni mediji pokazuju brojne dobrobiti, a dostupni su putem raznovrsnih aplikacija i sustava za e-učenje. U tom je kontekstu potrebno uzeti u obzir da je učenje putem medija ostvarivo informalnim, neformalnim i formalnim putem.

Kada je pak riječ o korištenju suvremenih medija u formalnom obrazovanju, pandemija bolesti COVID-19 pokazala je da je nastava zajednički proces nastavnika i učenika te je uputila na važnost realiziranja nastave u realnom okruženju, posebice s obzirom na motivaciju, socijalnu i emocionalnu dobrobit učenika te u konačnici na njihova akademska i druga postignuća. Ipak korištenje suvremenih multimedijских sadržaja u nastavnom procesu može pomoći i kvaliteti naučenoga i motivaciji učenika, a sve ovisno o tome u kolikoj se mjeri mediji koriste i koliko su kvalitetno didaktički oblikovani. S obzirom na neformalno obrazovanje i informalno učenje (učenje koje se odvija prirodno kao dio različitih aktivnosti, primjerice digitalne vještine razvijene tijekom slobodnih aktivnosti), kvalitetni mediji i medijski sadržaji koji su dostupni putem digitalnih medija pokazuju brojne dobrobiti. Štoviše informacije i nove spoznaje dostupnije su više nego ikada prije te ljudi putem različitih medija uče o mjestima, događajima, stvarima koje su bile nezamislive ili barem teže dostupne prije pojave suvremenih medija, odnosno, kako ističu Greenhow i Lewin,¹⁶ društvene mreže i suvremeni mediji rekoncipiraju granice između formalnog obrazovanja i informalnog učenja. Digitalni mediji u kontekstu informalnog učenja posebno su zanimljivi i primjenjivi u muzejima, galerijama i parkovima prirode.¹⁷

Međutim iako ima brojne dobrobiti, medijsko okruženje vrlo se često sagledava i u negativnom kontekstu. Takav pristup nije neopravdan,

¹⁶ Usp. Christine Greenhow - Cathy Lewin, Social Media and Education: Reconceptualizing the Boundaries of Formal and Informal Learning, *Learning, Media and Technology*, 41 (2015.) 1, 6-30, u: <https://doi.org/10.1080/17439884.2015.1064954> (16.09.2024.).

¹⁷ Usp. Miriam Degner - Stephanie Moser - Doris Lewalter, Digital Media in Institutional Informal Learning Places: A Systematic Literature Review, *Computers and Education Open*, 3 (2022.), 100068, u: <https://doi.org/10.1016/j.caeo.2021.100068>. Također usp. Angelina Russo, Jerry Watkins i Sustan Groundwater-Smith, The Impact of Social Media on Informal Learning in Museums, *Educational Media International* 46 (2009.) 2, 153-166, u: <https://doi.org/10.1080/09523980902933532> (16.09.2024.).

što doista i potvrđuju brojni negativni utjecaji medija i posljedice needuciranog i neumjerenog korištenja medija. Ipak, kao što brojni autori ističu pozivajući se na Marshalla McLuhana,¹⁸ mediji sami po sebi nisu ni dobri ni loši, ali mogu biti i dobri i loši, ovisno o načinu na koji ih pojedinac ili društvo koristi. Upravo je paradoksalna spoznaja da su današnja djeca i mladi te dio njihovih roditelja digitalni urođenici,¹⁹ koji mogu i znaju koristiti suvremenu multimedijску tehnologiju, ali zapravo imaju vrlo nisku ili nikakvu obrazovanost o njihovu utjecaju, značajkama i posljedicama.

2. ULOGA, PREDNOSTI I NEDOSTATCI KORIŠTENJA MEDIJA U OBITELJSKOM KONTEKSTU

Korištenje suvremenih medija na mnoge je načine utjecalo na obiteljsku dinamiku i odnose te je činjenica da mediji imaju važnu ulogu u obiteljskom kontekstu. Strasburger i suradnici²⁰ ističu kako mediji oblikuju obiteljski prostor i obiteljsko vrijeme. S obzirom na obiteljski prostor, još od uvođenja radija, a posebno televizije, mediji su imali centralno mjesto u obiteljskom domu. Suvremeni su mediji pak redefinirali prostor na način da se obitelj više ne okuplja ispred televizora, već se članovi obitelji i fizički i osjetilno, a time i u socijalnom i emocionalnom smislu, međusobno udaljuju koristeći zasebne medije, slušalice, VR (*virtual reality*) naočale, zasebne prostorije i drugo.

S obzirom na obiteljsko vrijeme, suvremeni su mediji također promijenili koncept druženja i obiteljske dinamike. Slikovnice, priče, radio i televizija mogli su doprinosti obiteljskoj komunikaciji potičući obitelj na zajedničko korištenje medija, odnosno druženje i razgovor. S druge strane, suvremeni digitalni mediji redefiniraju koncept vremena u obiteljskoj dinamici, jer članovi obitelji nerijetko bez prisutnosti ostalih

¹⁸ Usp. Marshall McLuhan, *Understanding Media. The Extensions of Man*, McGraw-Hill, Canada, 1964.

¹⁹ Usp. Manfred Spitzer, *Digitalna demencija. Kako mi i naša djeca silazimo s uma*, Ljevak, Zagreb, 2018.

²⁰ Usp. Victor C. Strasburger - Barbara J. Wilson - Amy B. Jordan, *Children, Adolescents and the Media*, Sage, Thousand Oaks, 2009.

članova koriste medije. Villegas²¹ ističe kako suvremeni mediji nepo-
bitno utječu na obitelj te na načine komuniciranja u obitelji, posebno
u odnosu na komunikaciju prije postojanja suvremene multimedije.
Svojim je istraživanjem ta autorica potvrdila da mediji doista utječu na
odnose u obitelji i obiteljsku dinamiku, navodeći kako ih se ne može
kategorizirati kao pozitivne ili negativne, jer sve ovisi o načinu na koji
obitelj i njezini članove koriste medije. Isti autori (Strasburger i surad-
nici i Villegas) navode i problematiku medija kao izvrsne dadilje. Toga
su svjesni i roditelji jer pružajući djeci medije, prvo televizijske sadržaje,
a onda i ostale medije, omogućuju sebi vrijeme za odmor ili obavljanje
različitih kućanskih i drugih poslova. Neka istraživanja²² pokazuju da
djeca i tinejdžeri provode između četiri i pet sati koristeći medije, pri
čemu najviše vremena provode na Tik Toku (oko 120 minuta), a zatim
na Instagramu (oko 65 minuta dnevno). Američka akademija dječje i
adolescentne psihijatrije²³ upućuje na slične rezultate, ističući kako dje-
ca u dobi od osam do dvanaest godina provode između četiri i šest sati
dnevno koristeći medije, dok se kod tinejdžera to vrijeme povećava i na
devet sati dnevno. Istraživanjem Brushe i suradnika²⁴ u Australiji poka-
zalo se da sa šest mjeseci života djeca provedu oko sat i šesnaest minuta
dnevno ispred ekrana, da bi do druge godine života vrijeme provedeno
ispred ekrana poraslo na dva i pol sata dnevno.

²¹ Usp. Alessondra Villegas, *The Influence of Technology on Family Dynamics*, *Proceedings of the New York State Communication Association*, 2012 (2013.) 10, u: <https://docs.rwu.edu/nyscaproceedings/vol2012/iss1/10> (15.09.2024.).

²² Usp. Laura Ceci, *Average Daily Time Spent by Children in the United States on Leading Social Media Apps in 2023*, Statista (26. 4. 2024.), u: <https://www.statista.com/statistics/1301888/us-time-spent-by-children-on-social-media-apps/>. Također usp. Johnatan Rothwell, *How Parenting and Self-Control Mediate the Link Between Social Media Use and Youth Mental Health*, Institute for Family Studies, Gallup, 2023., u: <https://ifstudies.org/ifs-admin/resources/briefs/ifs-gallup-parentingsocialmediascreentime-october2023-1.pdf> (10.09.2024.).

²³ *Screen Time and Children*, American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, svibanj 2024., u: https://www.aacap.org/AACAP/Families_and_Youth/Facts_for_Families/FFF-Guide/Children-And-Watching-TV-054.aspx (15.09.2024.).

²⁴ Usp. Mary E. Brushe - John W. Lynch - Edward Melhuish - Sheena Reilly - Murthy M. Mittinty - Sally A. Brinkman, *Objectively Measured Infant and Toddler Screen Time: Findings From a Prospective Study*, *SSM – Population Health*, 22 (2023.), 101395, u: <https://doi.org/10.1016%2Fj.ssmph.2023.101395> (15.09.2024.).

Sva istraživanja ističu roditeljsku ulogu u medijskom opismenjanju i korištenju medija. Osim što ne poznaju temeljne uloge i funkcije medija, koje su opisane u ovom radu, roditelji često nisu ni sigurni kako se odnositi prema medijima. Liječnici, pedagozi, psiholozi, odgojitelji, učitelji i drugi stručnjaci redovito sugeriraju da djeci do dvije godine ne trebaju mediji, a nakon dvije godine treba ih koristiti u minimalnim dozama i na način da roditelji, odnosno odrasli s djetetom koriste medije. U tom smislu Strasburger i suradnici²⁵ ističu da postoje različite strategije koje roditelji koriste kako bi upravljali djetetovim korištenjem uređaja i medija te različiti načini kojima posreduju prilikom djetetova korištenja medija (tzv. roditeljska medijacija). Prvi tip roditeljske medijacije jest aktivna medijacija koja obuhvaća razgovore roditelja o medijima, a dio tog medijacijskog procesa mogu činiti i odgojitelji i učitelji. Isti autori upućuju na važnost načina komunikacije s djetetom o prednostima i štetnostima medija i vremenu koje se provodi razgovarajući o medijima, navodeći kako pretjerana i neprikladna komunikacija može dovesti do neželjenih reakcija djece i izazvati suprotan učinak od željenog. Drugi tip roditeljske medijacije jest restriktivna medijacija; ona podrazumijeva stroga pravila o korištenju medija, uključujući ograničenja od strane roditelja. Treći i najprikladniji tip medijacije jest onaj u kojem roditelji i djeca provode vrijeme zajedno koristeći medije. Taj je tip najbolji zato što je roditelj upoznat sa sadržajima kojima je dijete izloženo, može razgovarati o njima, istaknuti ono što je vrijedno ili reagirati na nepoželjne sadržaje. Na taj način roditelj razvija pozitivne i učinkovite obrasce komunikacije s djetetom. Različitim je istraživanjima utvrđeno da su roditelji uzor te da djeca uče oponašanjem. Ako mediji, a pogotovo oni nasilni, preuzmu roditeljsku ulogu, jasno je da će ti mediji negativno utjecati na ponašanje djeteta i na njegovu dobrobit, odnosno na mentalno zdravlje. Zato je važno educiranje roditelja o vrstama medija, njihovoj ulozi u obiteljskom kontekstu i s obzirom na mentalno zdravlje djeteta, o utjecajima medija na dijete te o prikladnim medijima s obzirom na dob te kognitivne i emocionalne kapacitete djeteta. O važnosti educiranja roditelja i obrazovanosti roditelja u odnosu na medijske navike govore i neka istraživanja koja ističu da su djeca visokoobrazovanih roditelja u

²⁵ Usp. Victor C. Strasburger - Barbara J. Wilson - Amy B. Jordan, *Children, Adolescents and the Media*, Sage, Thousand Oaks, California, 2009.

značajno manjoj mjeri izložena medijima od djece čiji roditelji imaju niže obrazovanje. Primjerice, istraživanjem Brushe i suradnika²⁶ pokazalo se da je stupanj obrazovanja majke bitno povezan s vremenom provedenim pred ekranima, i to na način da je kod djece čije majke imaju viši stupanj obrazovanja utvrđeno značajno manje vremena provedenog pred ekranima u odnosu na djecu slabije obrazovanih majki kućanica. Slične su rezultate dobili i Trinh i suradnici;²⁷ na uzorku od 3895 djece u dobi između jedne i tri godine pokazalo se da s porastom dobi djeteta vrijeme provedeno ispred medija značajno raste, ali se pokazalo i to da su djeca roditelja s višim stupnjem obrazovanja u manjem riziku od posljedica prekomjernog korištenja medija od djece čiji roditelji nisu visokoobrazovani. Schurgin O’Keeffe i Clarke-Pearson²⁸ još su prije petnaestak godina upozoravale na ulogu roditelja i pedijataru, na važnost njihove edukacije o društvenim mrežama i medijima, i to na način da pedijatri ohrabruju roditelje da odgovorno koriste medije, da se educiraju o medijima i da poučavaju djecu odgovornom korištenju medija, da ih upozore na štetnosti i slično.

3. ULOGA ODGOJNO-OBRAZOVNIH USTANOVA U MEDIJSKOM OPISMENJAVANJU DJECE, RODITELJA I ODGOJNO-OBRAZOVNIH DJELATNIKA

Kao što je već rečeno, djeca i mladi roditelji medijski su urođenici; vješti su u korištenju brojnih medija, ali imaju slabu refleksivnu i produktivnu kompetentnost u kritičkom vrednovanju kvalitete medija i njihovu korištenju. Drugim riječima, radi se o niskoj medijskoj pis-

²⁶ Usp. Mary E. Brushe - John W. Lynch - Edward Melhuish - Sheena Reilly - Murthy M. Mittinty - Sally A. Brinkman, Objectively Measured Infant and Toddler Screen Time: Findings From a Prospective Study, *SSM – Population Health*, 22 (2023.), 101395, u: <https://doi.org/10.1016%2Fj.ssmph.2023.101395> (15.09.2024.).

²⁷ Usp. Mai-Han Trinh - Rajeshwari Sundaram - Sonia L. Robinson, Association of Trajectory and Covariates of Children’s Screen Media Time. *JAMA Pediatrics*, 174 (2020.) 1, 71-78, u: <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2019.4488> (15.09.2024.).

²⁸ Gwen Schurgin O’Keeffe - Kathleen Clarke-Pearson, The Impact of Social Media on Children, Adolescents, and Families, *Pediatrics*, 127 (2011.) 4, 800-804, <https://doi.org/10.1542/peds.2011-0054> (15.09.2024.).

menosti mlađih generacija. Također u Republici Hrvatskoj ne postoji predmet u školi koji se bavi sustavnim medijskim opismenjavanjem. Medijska kultura i kompetentnost stječu se u okviru nastave hrvatskog jezika te donekle informatike i nekih međupredmetnih tema. To se čini nedostatnim za postizanje kvalitetnoga medijskog opismenjavanja koje podrazumijeva proučavanje suvremenih medija, učenje o suvremenim medijima te poučavanje suvremenim medijima kao specifičnom obrazovnom području.²⁹ Važnost prava djece na društveno i kulturno vrijedne informacije, koje teže promicanju društvene, duhovne i moralne dobrobiti, te zaštita djece od obavijesti i materijala koji štete djetetu propisani su i UN-ovom *Konvencijom o pravima djeteta*.³⁰ U konačnici, nužno je sustavno obrazovati tijekom inicijalnog studija buduće učitelje u osnovnim škola, nastavnike u srednjim školama i odgojitelje u pogledu medijske pismenosti i kompetentnosti te osiguravati kontinuirano i kvalitetno usavršavanje svih odgojno-obrazovnih djelatnika o tom složenom i promjenjivom području.

Svijetli primjeri jesu radionice i edukacije o medijskoj pismenosti, načinima korištenja medija i njihovu utjecaju na djecu i roditelje koje se organiziraju u odgojno-obrazovnim ustanovama povremeno i nesustavno.³¹ Istodobno svjedočimo posljedicama loših utjecaja medija na

²⁹ *Media Studies in Education*, UNESCO, Pariz, 1977., <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000023803> (17.09.2024.).

³⁰ *Konvencija o pravima djeteta*, https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf (16.09.2024.).

³¹ Ovdje treba spomenuti portal Medijskapismenost.hr, portal za promociju medijske pismenosti i pružanje podrške svima koji sudjeluju u medijskom obrazovanju, ponajprije djece i mladih, ali i odraslih. Portal donosi edukacijske materijale za poučavanje medijske pismenosti, primjere dobre prakse, savjete i preporuke za roditelje i skrbnike, informacije o utjecaju različitih vrsta medija i medijskih sadržaja i društvenih mreža na djecu i mlade, informacije o sigurnosti na internetu, problemu dezinformacija te izvještava o globalnim medijskim i komunikacijskim trendovima, kao i o politikama vezanim uz medijsku pismenost, medijsko obrazovanje, medije i digitalne platforme. Pokretači i osnivači portala jesu Agencija za elektroničke medije i UNICEF. Usp. <https://www.medijskapismenost.hr/> (17.09.2024.). Vrijedno je spomenuti i projekt „Djeca medija” Društva za komunikacijsku i medijsku kulturu kojemu je cilj sustavna edukacija o medijima te poticanje razvoja osviještenih korisnika koji s razumijevanjem i kritičkim odmakom konzumiraju medijske sadržaje. Projekt je usmjeren na više ciljnih skupina koje obuhvaćaju akademsku zajednicu (studente i nastavnike), djecu i mlade, stari-

djecu, ali i na odrasle te smo sve svjesniji važnosti medijskog opismenjivanja. Stoga je jasno da bi upravo odgojno-obrazovne ustanove mogle imati važnu ulogu u medijskom obrazovanju djece i roditelja kako bi se prevenirale neželjene posljedice.

ZAKLJUČAK

U ovom su se radu analizirali tek neki aspekti suvremenih medija i njihova utjecaja, s naglaskom na medijsko opismenjavanje roditelja i odgojno-obrazovnih djelatnika kao prvog koraka u pravilnom osposobljavanju djece i mladih za korištenje suvremenih medija. Proučavanje medija i svih koncepata vezanih uz medije zahtijeva multidisciplinarni pristup istraživanjima te uključenost i međusobnu suradnju stručnjaka i praktičara različitih kvalifikacija, ali i samih medijskih korisnika. Kao što je prikazano u radu, potrebno je kontinuirano cjeloživotno učenje o toj problematici. Također se pokazalo da mediji mogu biti i štetni i korisni te da to ovisi o načinu na koji se i koliko koriste. Suvremeni digitalni mediji također mogu pridonijeti medijskom opismenjavanju na način da roditelji i djeca putem njih uče o štetnostima, opasnostima i prednostima njihova korištenja.

Uloga je roditelja učiti o medijima i medijskim sadržajima, poučavati djecu prednostima i štetnostima medija, kontrolirati medijske sadržaje i vrijeme provedeno pred medijima sukladno djetetovim kognitivnim i emocionalnim sposobnostima i značajkama. U tom procesu odgojno-obrazovni djelatnici i ustanove imaju nepobitno važnu ulogu, kao što su i pokazali rezultati istraživanja prikazani u ovom radu. Interaktivne radionice s roditeljima (i djecom, ovisno o njihovoj dobi i sposobnostima) mogu pridonijeti medijskom opismenjavanju i preveniranju negativnih utjecaja medija.

je, nacionalne manjine, obrazovne ustanove, opću populaciju građana, obitelji i roditelje. Usp. <https://djecamedija.org/> (17.09.2024.).

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF USING MODERN MEDIA: THE ROLE OF THE FAMILY AND EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Abstract

This paper examines the features of modern media and their impact on society, particularly on children and young people. It highlights both the advantages and disadvantages of modern media, focusing on the crucial role of families and educational institutions in fostering media literacy among younger generations. The analysis is grounded in the understanding that media, in themselves, are neither inherently good nor bad; their effects depend largely on how and for how long they are used. To mitigate the negative influences of media, ongoing education and training for parents and teachers are essential. This lifelong learning equips them to guide young people in the responsible and informed use of modern media.

Keywords: modern digital media, advantages and disadvantages of media, educational institutions, parents